

**INDEZIRABILII.
AUTORITĂȚILE COMUNISTE DE LA BUCUREȘTI
ȘI CETĂȚENII STRĂINI REZIDENȚI ÎN ROMÂNIA (ANII '50)**

Veronica Turcuș*

Abstract: *During the ideological regime of Stalinist inspiration established in Romania after December 30, 1947, foreign citizens residing here became the undesirables of the new society, and the communist authorities went to their institutional and physical annihilation. Several members of foreign diplomatic representations (Yugoslavia, the United States, Great Britain, France, Turkey, Apostolic Nunciature, Italy) were put on trial since 1949. The foreign citizens were investigated in the Malmaison prison, starting from 1952 were concentrated at Mărgineni, and in 1954 were transferred to Pitești. As the Italian diplomatic documents indicate, the negotiations for their release have had positive results in the years 1954–55, in the context of the détente due to the Geneva Conference in the summer of 1955, but each release was harshly negotiated by the Communist authorities in order to obtain financial, commercial and political advantages.*

Keywords: Romania, communism, Italian diplomacy, foreign prisoners

Regimul ideocratic de inspirație stalinistă instaurat în România după 30 decembrie 1947, care și-a precizat instituțiile și baza legislativ-justificativă în special în 1948, dar și pe parcursul anilor următori, avea ca principal obiectiv situarea României pe o traiectorie politică circumscrisă influenței U.R.S.S., acestui scop fiindu-i subsumate atât structura noului său sistem juridic și instituțional, cât și, în consecință, gestionarea și direcționarea într-o manieră specifică a vieții economice, sociale și culturale a țării. În noua societate, a cărei stabilire și funcționare se doreau a fi cât mai grabnice, în conformitate cu preceptele trasate de Moscova, principiile-cheie erau, inevitabil, uniformizarea și conformismul, iar tot ceea ce se evidenția ca ieșind din cadrele normelor fixate de regimul ideocratic trebuia automat îndepărtat. În mai sus amintita cheie ideologică este de la sine înțeles de ce străinii – în primul rând occidentalii, dar nu numai – erau percepuți ca un element discordant, promotori ai unor ideologii diferite de cea oficială, chiar dacă numai prin *forma mentis* diversă dobândită în urma unei educații sau a unei experiențe de viață variate, neconcordante cu principiile noului regim. În consecință, pe măsură ce sistemul de guvernare de inspirație stalinistă își preciza structura și își constituia bazele, cetățenii străini rezidenți în România, dar și cetățenii români de etnie diversă și care păstrau legături cu Occidentul au devenit treptat indezirabilii noii societăți, iar autoritățile comuniste au recurs la

* Cercetător științific I, dr., Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române din Cluj-Napoca; email: vturcus@yahoo.it

diferite măsuri – în marea lor parte de o ilegalitate pregnantă, dar și, în frecvente cazuri, bine justificate de legi discutabile și pliate intereselor politicului – în vederea îndepărtării sau anihilării, inclusiv fizice, a acestora. Nu reprezintă astfel nicio surpriză procesele intentate cu începere din anul 1949 de regimul de democrație populară din România membrilor reprezentanțelor diplomatice străine –, expresii ale unei linii politice divergente față de cea a Moscovei din momentul respectiv, și aceasta în contextul în care Moscova înțelegea să răspundă la rândul său într-o manieră excesivă unei alte „vânători de vrăjitoare” demarată de cealaltă parte a Cortinei de Fier: erau anii cei mai acuti ai McCarthyismului dincolo de ocean. În plus, o condamnare similară a ideologiei materialismului dialectic, care se remarcă prin ateismul său pregnant, era făcută publică tot în 1949 de cea mai înaltă autoritate a creștinismului occidental: la 1 iulie 1949 Sfântul Scaun promulga decretul de excomunicare a comuniștilor, dând o puternică lovitură propagării ideologiei în mediul catolic¹.

Regimul de inspirație stalinistă din România a instrumentat în acest context procese politice cu începere din aprilie 1949 (cel împotriva Iugoslaviei, care cu Tito promova o politică proprie de dezvoltare economică dezaprobată de Moscova și situată pe o orbită diferită de cea a Cominformului de exclusivă hegemonie sovietică; apoi, în martie 1950, împotriva Statelor Unite ale Americii și Marii Britanii; în iunie același an împotriva Franței, Turciei și Nunțiatunii Apostolice, cu succesiva expulzare a șefului Nunțiatunii, regentul O'Hara; în septembrie 1951 împotriva Italiei, după ce încă din anul anterior fuseseră arestați o serie de agenți consulari italieni – Giulio Bertolotti de la Sibiu, Giuseppe Vignali de la Timișoara, inginerul Carnielli de la Galați, Bartolomeo Coppetti de la Craiova² și numeroși români care frecventau Institutul de Cultură Italiană; în martie 1951 a fost reținut părintele franciscan Clemente Gatti, cetățean italian și rector al Bisericii Italiene de la București, iar la 27 aprilie 1951 a fost ridicat Eraldo Pintori, funcționar al aparatului diplomatic italian de la București încă de la mijlocul anilor '30)³. În ceea ce privește ultimul dintre cazurile amintite, cel italian, trebuie nuanțat faptul că arestarea funcționarului de legație Pintori (fost angajat din 1936 al Institutului Italian de Cultură condus de Bruno Manzone – alt indezirabil al regimului ideocratic de stânga, perceput ca un exponent al Italiei mussoliniene –, transferat din 1948 ca funcționar la Legația Italiei din capitala României, născut în Italia, dar transmutat cu familia în România la vârsta de 7 ani și căsătorit de la începutul anilor '40 cu

¹ Decretul Congregației Sfântului Oficiu din 28 iunie 1949, pe care Papa Pius al XII-lea l-a aprobat în data de 30 a aceleiași luni, declara ilicită din perspectiva Bisericii înscrierea în Partidul Comunist, la fel ca și orice formă de sprijinire a acestuia; în plus, toți cei care profesau doctrina erau considerați apostatați, intrând în categoria celor excomunicați. *Decretum*, 1° luglio 1949, „Acta Apostolicae Sedis”, 1949, p. 334.

² *Memorie di Eraldo Pintori. Carcerato in Romania*, presentazione del P.F. Molinari M.S., Assisi, Editrice La Salette, 1992, p. VII–VIII.

³ Vezi, pe tema dată, Veronica Turcuș, Șerban Turcuș, *Istoricul problemei preotului italian la Biserica Italiană din București. Documente despre cazul Gatti*, „Crisia”, Oradea, XLVII, 2017, p. 155–171.

italianca Argilia Olivotto, cetățean italian la rândul său, dar dintr-o familie rezidentă în Muscel de la începutul secolului trecut)⁴ a fost evident legată de problema păstrării edificiului Accademia di Romania de la Roma, care interesa în mod pregnant statul român în anii respectivi, alături de o serie de probleme de ordin economic pe care spera să le rezolve prin negocieri cu partea italiană, având astfel o importantă monedă de schimb.

S-a constituit un sistem concentraționar bine pus la punct, care a evoluat pe parcursul anilor '50, pe măsură ce regimul câștiga experiență și se adapta evoluțiilor politice ale perioadei. Astfel devenise „celebră” închisoarea de la Malmaison, fostă cazarmă militară și loc de detenție pentru deținuții în uniformă, unde erau cercetate cazurile de spionaj, la începutul anilor '40, în timpul regimului Antonescu, fiind anchetați aici prin metode brutale ilegaliștii comuniști bănuți de legături cu sovieticii, iar în anii „democrației populare”, fiind torturați cu barbarie și supuși anchetelor Securității cei suspecți de legături cu serviciile de informații ale puterilor occidentale. Mulți dintre străinii sau cetățenii români acuzați de trădare și conspirație au trecut pe la Malmaison la începutul anilor '50, unitatea fiind cunoscută ca închisoare de tranzit și centru de anchetă al serviciului de contraspionaj al poliției politice românești. De reținut că în anul 1949 la Aiud erau încarcerăți cu predilecție intelectualii, în timp ce tineretul și studențimea considerată ostilă și recalcitrantă era trimisă la Pitești, iar muncitorii la Gherla. Văcăreștiul – veche închisoare pentru deținuții de drept comun folosită apoi pentru întemnițarea comuniștilor ilegaliști – era destinată celor acuzați de crime de război și aflați sub anchetă, celor aflați în tranzit spre o altă unitate sau celor rechemăți pentru alte investigații, deci mai degrabă un centru de triere și repartizare a deținuților. În prima parte a anilor '50 apar o serie de modificări care indică precum un barometru nivelul represiunii și direcția în care era aceasta îndreptată. Întrucât sporise considerabil numărul străinilor care erau încarcerăți, precum și al cetățenilor români suspecți de a fi avut relații Occidentul, raporturi care contraveneau politicii regimului și erau condamnate ca acte de trădare, în aprilie 1952 s-a dispus de către Direcția Generală a închisorilor concentrarea la Mărgineni – temniță aflată la vreo 90 de km de București, spre Ploiești, anterior destinată deținuților de drept comun (avea și o fabrică de mobilă) –, a tuturor cetățenilor străini condamnați pentru spionaj, până atunci reținuți în diverse alte unități din țară. Au fost astfel închiși aici la începutul anilor '50 peste 200 de cetățeni străini, în special iugoslavi, greci⁵, francezi, germani, maghiari, austrieci, italieni, turci etc.

⁴ Idem, *Între cultură, șantaj și spionaj. Accademia di Romania la crepuscul (1947–1955). Studiu și documente*, Cluj-Napoca, Edit. Școala Ardeleană, 2017, p. 28–29.

⁵ Iugoslavii, spre exemplu, fuseseră în marea lor parte, culmea, – cu excepția câtorva cazuri precum cel al diplomatului Bosco Latici de la reprezentanța Belgradului, condamnat în 1949 în amintitul proces împotriva membrilor Ambasadei Iugoslaviei la București –, refugiați în România în urma desprinderii regimului titoist de politica Moscovei și afirmaseră că au venit aici pentru a cere azil politic, întrucât se declaraseră în țara lor partizani ai Cominformului. Inițial primiți binevoitor, au fost însă încarcerăți în momentul înrăutățirii relațiilor României cu guvernul iugoslav în toamna anului 1951, deoarece autoritățile de la București suspectau o eventuală prezență în rândul acestora – la fel

Expresie a coerciției condiționate de factorul politic, era firesc ca și sistemul corecționar românesc să resimtă acut evoluțiile raporturilor de putere la nivelul sistemului relațiilor internaționale. După moartea lui Stalin și relativa atenuare a intransigențelor specifice epocii sale în raporturile cu Occidentul, se observă că și la nivelul autorităților comuniste din România capătă aplomb negocierile cu diverse state europene aflate de cealaltă parte a Cortinei de Fier, tatonări care aveau în substrat satisfacerea unor interese economice și care au fost purtate, de cele mai multe ori, în secret și având ca monedă de schimb eliberarea cetățenilor occidentali deținuți în închisorile regimului. Este epoca în care se dorește soluționarea afacerilor de spionaj – reale sau montate de cele mai multe ori pentru a deține „ostatecul” sau „ostatecii” care se dovedeau a fi deosebit de prețioși pe parcursul negocierilor – și în care contactele și raporturile culturale reprezintă doar un apanaj și un semn de bunăvoință al tatonărilor politicului, iar succesele diplomației în acest domeniu sunt directe rezultate ale unor schimburi de natură economică sau consecințe ale șantajului și spionajului.

O evoluție similară se poate observa și în sfera raporturilor româno-italiene, de la modul în care era pusă problema și discutate afacerile de spionaj la începuturile anilor '50 la o relativă disponibilitate spre soluționarea acestora în anii 1954–55. De exemplu, partea italiană a răspuns în 1951 afacerii de spionaj Pintori cu demascarea unei similare „conspirații”, cea care l-a avut în centru pe Dumitru Dobre, șofer al Legației României la Roma și rezident în Palatul Accademia di Romania, transformat în mod abuziv în reprezentanță diplomatică. Șoferul român a fost reținut la nici o lună de la arestarea lui Pintori, la 21 mai 1951, de autoritățile italiene sub acuzația de spionaj, în posesia sa fiind găsit, potrivit documentației vehement contestate de partea română, un film fotografic cu elemente compromițătoare pentru simpla lui misiune în cadrul legației⁶. În condițiile în care un rezident al Accademia di Romania era implicat în activități de spionaj împotriva statului italian, locația, unica deținută de statul român în Roma, devenea automat o rezidență de spionaj și se încerca astfel contracararea de către partea italiană a pretențiilor românești asupra edificiului, construit în anii interbelici pe un teren concesionat de municipalitatea romană, dar cu fondurile Băncii Naționale a României. Dacă la nivelul anului 1951 „șantajul reciproc” pe baza afacerilor de spionaj a dus doar la eliberarea lui Dumitru Dobre la 10 august –, acesta fiind lăsat în mod sugestiv chiar în fața sediului misiunii românești, la Accademia di Romania, autoritățile italiene sperând la o eventuală eliberare atunci a părintelui Gatti și a lui Pintori sau, cel puțin, a funcționarului Legației italiene, concesie neacordată de partea română, care a dat curs în septembrie același an procesului politic împotriva „spionilor Vaticanului și ai Centrului de spionaj italian” desfășurat în fața Tribunalului Militar din București în zilele de 11–17 septembrie

ca și în rândurile grecilor partizani, combatanți în războiul civil, refugiați în Iugoslavia la căderea frontului și care, mai apoi, au trecut clandestin granița în România odată cu exilul guvernului lor și desprinderea Iugoslaviei de linia Moscovei – a unor spioni ai lui Tito. *Memorie di Eraldo Pintori*, p. 32–33.

⁶ Date la Alexandru Ioan Heltianu, *A Case of Romanian Espionage in Italy during the 1950s: The Inquiry against Dumitru Dobre*, „Acta Musei Napocensis”, Cluj-Napoca, 2013, L/II, p. 261–273.

1951 –, negocierile din 1954 și din prima parte a anului următor vor avea rezultate concrete pentru cetățenii italieni întemnițați în închisorile comuniste.

În cazul amintit al funcționarului Legației Italiene din capitala României, Eraldo Pintori, condamnat la închisoare pe viață și muncă silnică în urma procesului-farsă și închis la Malmaison, iar mai apoi, din 1952, la Mărgineni, negocierile italo-române având în ecuație chestiunea păstrării de către statul român a imobilului Accademia di Romania de la Roma și rezolvarea unor chestiuni economice stringente (ridicarea sechestrului instituit de justiția italiană asupra acțiunilor române ale Azienda Petrolifera Italo-Romena – A.P.I.R., restituirea unor valori românești blocate în Italia) se intensifică în prima parte a anului 1954⁷ și, în consecință, deținutul este transferat în aprilie 1954 în spitalul închisorii Văcărești, unde va fi supus unor condiții „mai umane” de detenție⁸. În jocul negocierilor de acum se avea în vedere și o altă afacere de spionaj datând tot de la începutul anilor '50, cazul Măgura (era vorba de Iacob Măgura, atașat comercial al Ambasadei României la Berna, acuzat de comerț cu material ilegal), pentru care partea românească dorea evitarea publicității negative pentru România (la 25 februarie 1954 Simion Bughici, succesorul Anei Pauker în fruntea Externelor românești, ridică tocmai această problemă ministrului Italiei la București, Alberto Calisse, subliniind în același timp faptul că problema Pintori este de mai mică importanță, câtă vreme primează raporturile comerciale dintre cele două țări). Tratatивele pentru eliberarea lui Pintori în a doua jumătate a anului 1954 au intrat pe un făgaș pozitiv, partea română fiind decisă să își susțină poziția în ce privește păstrarea edificiului Accademia di Romania și soluționarea pozitivă a chestiunii A.P.I.R. – Creditul Minier, iar în aprilie 1955 acesta a fost eliberat. De reținut este faptul că funcționarul italian a fost transportat în ultima parte a perioadei sale de detenție, din septembrie 1954, în închisoarea de la Pitești, în contextul unor noi măsuri luate de Securitate pentru reorganizarea sistemului carcerar românesc. Astfel la Pitești erau acum concentrați cetățenii străini, acuzați de spionaj, înaltă trădare și trecere clandestină a frontierei, în timp ce Văcăreștiul devenea treptat o închisoare destinată deținuților de drept comun, rolul de centru de triere fiind preluat de Jilava⁹. Tot la Pitești fuseseră concentrați în perioada respectivă și o serie de deținuți cetățeni români, unii foști demnitari din Internele sau Externele românești, dar care, prin contactul lor cu Occidentul sau prin serviciul prestat în precedență, se plasaseră în evidentă divergență cu politica regimului de „democrație populară” și erau condamnați, în marea lor parte, la închisoare pe viață (de exemplu fostul ministru

⁷ V. Turcuș, Ș. Turcuș, *Între cultură, șantaj și spionaj*, p. 35–36, 43–45.

⁸ *Memorie di Eraldo Pintori*, p. 37.

⁹ În noua reorganizare a sistemului corecționar, Aiudul rămânea destinat legionarilor, Sighetul prelaților și foștilor miniștri, Galațiul personajelor de marcă din ministere și membrilor de frunte ai Partidelor Țărănesc și Liberal, în timp ce la Craiova erau încarcerati cei găsiți vinovați de crime de război și crime împotriva umanității, la Gherla cei condamnați pentru sabotaje politice, la Târgu-Ocna foștii funcționari ai Internelor, la Baia Sprie cei vinovați de delictе împotriva regimului cu pedepse mai mici de 10 ani, la Ocenele Mari deținuții bolnavi de T.B.C. etc. *Ibidem*, p. 39.

al României la Roma, Ion Lugoșianu; fostul atașat militar la Ankara și fost sub-șef de stat major, generalul Traian Teodorescu; fostul atașat militar la Berlin, colonelul Coibanu; Caranfil Amira, care a funcționat în cadrul Consulatului turc de la București; fostul consul al României la Budapesta, Alexandru Ștefănescu; fostul vice-consul la Roma, Constantin Cruceanu), foști directori sau angajați ai unor mari societăți, mai ales în domeniul petrolier, și care avuseseră legături cu străinătatea (de exemplu directorul Societății Petroliere Româno-Americane, inginerul Cristodulo, Petre Petrișor, înalt funcționar de la Creditul Minier și fost reprezentant în Italia al consorțiilor petroliere românești, fostul director general de la Creditul Minier, Arțăreanu, inginerii Capșa și Vasiliu, directorii Societăților Petroliere Astra Română, respectiv Unirea, inginerii Mircea Ciupercescu și Petre Lolescu, fost director comercial al Căilor Ferate Române, respectiv fost director al Companiei electrice București, inginerul Bellu, director general al Societății Mărgineanca¹⁰ etc.) sau, cu pedepse mai „ușoare”, de 20–25 de ani, jurnaliști sau persoane cu altă specializare profesională care aveau legături – prin meserie sau efectiv de rudenie – cu străinătatea (corespondenți ai presei externe, precum Marcel Pohne sau Schmertz, stomatologul Spiru Raftopol, frate al unui agent consular al Greciei, jurnalistul Liviu Nasta, corespondent al presei britanice și socru al secretarului lui Churchill etc.)¹¹.

Contextul în care negocierile statului italian cu autoritățile comuniste de la București au luat o nouă turnură cu speranța, de data aceasta îndreptățită la final, că tatonările pentru eliberarea lui Pintori aveau să obțină rezultate, era acela al ultimelor evoluții în planul relațiilor internaționale și, mai ales, la nivelul politicii propuse din 1953 de marile superputeri, S.U.A. și U.R.S.S., unde avusese loc în anul respectiv o schimbare de lideri. În S.U.A., pe de o parte, de la sfârșitul lunii ianuarie 1953 locul lui Truman este luat de președintele Dwight Eisenhower, care a înțeles să dea noi interpretări și soluții politicii de *containment* promovate de precedentul șef de stat, urmărind în primul rând adaptarea acesteia la resursele financiare naționale. S-a optat pentru o politică de descurajare (*deterrence*) bazată pe arme nucleare strategice în locul unor războaie costisitoare pe teren, precum cel susținut în Coreea. Noua față (*New Look*) a politicii americane de descurajare a adversarului se baza pe resurse nucleare și pe capitalul de putere acumulat ca urmare a deținerii lor, solicitând totodată mai puțin bugetul militar decât finanțarea și dotarea diviziilor armatei¹². Pe de altă parte, monopolul american asupra exploatării în scopuri civile și militare a tehnologiei nucleare (de amintit că

¹⁰ Dintre cei amintiți, unii ajunseseră aici în urma marelui proces cu ușile închise instrumentat împotriva masoneriei, ai cărei exponenți de frunte (Bellu, Arțăreanu, Ciupercescu) fuseseră condamnați la detenție pe viață, iar un lot important fusese cel al condamnaților într-un proces împotriva organizațiilor sioniste, figura străinului fiind din nou, și în acest caz, stigmatizată de regim.

¹¹ *Ibidem*, p. 40–42.

¹² Vezi Saki Dockrill, *Eisenhower's New-Look National Security Policy, 1953–1961*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, Macmillan Press, 1996, XVI+400 p.; Richard V. Damms, *The Eisenhower Presidency: 1953–1961*, London, Longman, 2002, XX+168 p.; Victor Rosenberg, *Soviet-American Relations, 1953–1960: Diplomacy and Cultural Exchange during the Eisenhower Presidency*, Jefferson, North Carolina, London, McFarland & London, 2005, VII+324 p.

președintele Truman anunțase la 7 ianuarie 1953 că S.U.A. a detonat prima bombă cu hidrogen) se eroda treptat, din cauza concurenței Canadei și a Marii Britanii, dar și a saltului în domeniu înregistrat de Uniunea Sovietică (care la 12 august 1953 făcea primul test al unei bombe cu hidrogen). Reacția Statelor Unite a fost aproape imediată, întrucât nu se dorea repetarea tristei experiențe de la Hiroshima și Nagasaki, și președintele Eisenhower propunea la 8 decembrie același an, într-un discurs ținut în fața Adunării Generale a O.N.U., să se constituie o organizație internațională care să promoveze uzul pașnic al energiei nucleare. În discursul său la O.N.U. președintele S.U.A. preciza foarte clar că tehnologia de fabricare a bombei cu hidrogen – armă mult mai puternică decât cele explodate de americani în Japonia – era deținută și de Canada și Marea Britanie și în curând va ajunge și în posesia altor țări, dând totodată asigurări sovieticilor că americanii erau dispuși la negocieri largi pe această temă și manifestându-și încrederea că o conferință a celor patru puteri va putea fi punctul de plecare al unor relații cu U.R.S.S.-ul, „care va purta în cele din urmă la amestecul spontan al popoarelor din Est și din Vest”¹³. Cu toate că ideile expuse de președintele american erau mult prea generoase pentru a da roadele scontate în plin Război Rece, calea unei deschideri, chiar dacă sensibilă și aflată într-o fază incipientă, a fost urmată indiscutabil. În anul 1954 președintele Eisenhower semnează legea privitoare la energia atomică („atoms for peace”), iar la 2 decembrie 1954 McCarthyismul este condamnat. La convocarea Națiunilor Unite avea să fie organizată în perioada 8–20 august 1955 Conferința de la Geneva – prima de acest fel – pe problema utilizării pașnice a energiei atomice, adevărat moment de cotitură în istoria științei, întrucât cei 1500 de delegați au comunicat și și-au împărtășit o parte din rezultatele cercetării, au fost aduse prototipuri, savanții ruși au participat pentru prima dată la un colocviu pe această temă în afara Uniunii Sovietice și au discutat cu colegii lor occidentali, fiind ridicată astfel parțial cortina secretelor care făceau până atunci obiectul unei intense activități de spionaj (spre exemplu, în semn de bunăvoință, Franța și-a publicat în actele conferinței tehnologia de reprocesare a combustibilului nuclear în vederea obținerii de plutoniu, până atunci secret militar). În precedența conferinței, în zilele de 18–23 iulie 1955, cei Patru Mari (S.U.A., U.R.S.S., Marea Britanie și Franța) s-au întrunit tot la Geneva, într-un summit pe probleme de securitate europeană, discutându-se problema reunificării germane, a dezarmării nucleare și a relansării schimburilor culturale, ideea centrală fiind aceea de a demara dialogul pentru pace și a căuta bazele utile pentru aceasta¹⁴.

¹³ *The Atom for Progress and Peace: an Adress* by Dwight David Eisenhower president of the United States before the General Assembly of the United Nations, December 8, 1953, Washington, Department of State, 1954, 13 p.

¹⁴ Summit-ul din iulie 1955 i-a reunit în amintitul oraș elvețian pe președintele S.U.A. Dwight D. Eisenhower, pe premierul britanic Anthony Eden, pe primul ministru al U.R.S.S.-ului, Nikolai Bulganin, și pe premierul francez, Edgar Faure, fiecare însoțit de ministrul său de Externe (secretarul de stat John Foster Dulles, Harold Macmillan, Viaceslav Molotov și Antoine Pinay). La 21 iulie Consiliul federal elvețian a organizat o cină la care au fost invitați atât secretarul general al Națiunilor Unite, Dag Hammarskjöld, cât și șeful partidului comunist sovietic, Nikita Hrușciiov. Date în *Cold War Respite: the Geneva Summit of 1955*, edited by Günther Bischof and Saki Dockrill, Baton Rouge, Louisiana State University Press, 2000, XII+319 p. (Eisenhower Center Studies on War and Peace).

Evenimentele din iulie–august 1955 au reprezentat apogeul așa-numitei politici „de destindere” din această fază precoce a Războiului Rece. Și nu trebuie uitat că, în contextul acestei relative destinderi, Austria a fost reînființată ca stat independent și suveran la 15 mai 1955 prin Tratatul de Stat sau Tratatul de Independență a Austriei, semnat la Palatul Belvedere din Viena de puterile aliate ocupante (Franța, Marea Britanie, S.U.A și U.R.S.S), cu promisiunea neutralității, tratatul intrând în vigoare la 27 iulie 1955 (aliații vor părăsi ulterior teritoriul austriac, la 25 octombrie 1955).

Cât privește situația în cealaltă parte a Cortinei de Fier, ar trebui amintit că lui Stalin i-a succedat la conducerea Partidului Comunist al Uniunii Sovietice Nikita Hrușciiov, iar linia politică promovată de acesta s-a remarcat printr-o desprindere de stalinismul brutal – pe care l-a și condamnat –, prin stimularea programului spațial sovietic și reducerea forțelor convenționale în domeniul apărării (baza fiind pusă acum pe rachete și pe armele de ultimă tehnologie), iar la nivel intern, printr-o serie de reforme de un relativ liberalism. În acest trend al politicii sovietice de discretă deschidere către Occident la mijlocul anilor '50 și de reducere a represiunilor – de amintit aici discursul secret ținut de Hrușciiov la 25 februarie 1956 la Congresul al XX-lea prin care erau denunțate epurările staliniste¹⁵ –, trebuie interpretată atitudinea României din 1955–56 în problema afacerilor de spionaj și a eliberării cetățenilor străini din închisorile regimului, cu mențiunea că autoritățile de la București s-au dovedit în aproape toate cazurile mai intransigente chiar decât Moscova, întrucât legau întotdeauna soluționarea situației „spionilor” și succesiva lor eliberare de rezolvarea pozitivă a unor probleme de natură economică sau comercială ori de obținerea de avantaje în acest sens.

Date fiind evoluțiile amintite, statele occidentale au demarat o politică de identificare a prizonierilor militari și civili din U.R.S.S. și din statele acolite, pentru a vedea de la caz la caz și în ce măsură pot fi inițiate tratative pentru eliberarea acestora. O acțiune similară a fost întreprinsă de statul italian, care încă de la sfârșitul lunii august 1954 își centraliza listele de deținuți, militari și civili, din U.R.S.S. și România, iar Legația italiană de la București era informată că în închisoarea de la Mărgineni se aflau în momentul respectiv Eraldo Pintori, Umberto Belemo [Bellemo] – fost angajat (funcționar de gradul II) al Consulatului Italian din Constanța, despre care Externele de la Roma aveau la acea dată doar informația că fusese concediat la 3 decembrie 1947 pentru colaboraționism – și mai tinerii Fortunato Giacomelli și Luigi D'Ecclesis. Întrucât Ministerul Afacerilor Externe din Italia avea prea puține informații despre Giacomelli, D'Ecclesis și, mai ales, Bellemo, la 6 septembrie 1954 îi era solicitată misiunii diplomatice italiene de la București o informare completă, în mod special asupra lui Bellemo, dacă a fost

¹⁵ Pentru problemă, vezi Nikita Sergeevič Hruščev, *Il rapporto segreto di Krusciov*, “L'attualità”, 1956, nr. 11, p. 36–88; William J. Tompson, *Khrushchev: a Political Life*, Basingstoke, Macmillan, 1995, IX+341 p.; Demetrio Volcic, *1956: Krusciov contro Stalin*, Palermo, Sellerio, [2006], 144 p.; Nikita Sergeevič Hruščev, *Il rapporto Chrusčev: la denuncia del culto della personalità*, traduzione e commento di Angelo Tasca, a cura di Antonio Maria Carena, Torino, Aragno, 2016, XXI+193 p.

repatriat în Italia sau s-ar afla în continuare, ca persoană privată, în România¹⁶. Ministrul Italiei la București, Alberto Calisse, răspunde prompt, trimițând în centrală peste câteva zile, la 13 septembrie, o telegramă expres confidențială asupra datelor cunoscute din biografia celor trei italieni închiși în România (doc. 1 din anexă). Aflăm astfel că Umberto Bellemo, născut la Sulina din părinți italieni și rezident la Constanța, fost angajat al sistemului consular italian și frate al unui alt oficial al Externelor italiene, Ezio Bellemo – la momentul respectiv în serviciul Farnesinei pe lângă Consulatul italian din Agen –, fusese arestat în noiembrie 1949 pentru „activitate fascistă și subversivă” și condamnat de Tribunalul Militar din Constanța la 8 ani de închisoare¹⁷. Cât despre tânărul Fortunato Giacomelli, născut în România și rezident la Brașov, acesta fusese arestat în aprilie 1949 sub acuzația că ar fi trecut clandestin frontiera româno-iugoslavă, pe care a traversat-o, tot ilegal, în sens invers, șase luni după aceea. Întrucât avea o pedeapsă de 5 ani de închisoare, se punea problema dacă fusese deja eliberat și dacă mai era încă în România¹⁸.

Un caz mai interesant îl reprezintă cel al lui Luigi D'Ecclesis, născut la București din tată italian și mamă româncă, aparent destul de bine inserat în structurile noului regim (luptase în războiul împotriva Germaniei naziste, fapt pentru care primise și o decorație sovietică și era înscris în P.C.R.). Acuzația sub care a fost reținut la 28 februarie 1949 a fost aceea de critică la adresa regimului și neîndeplinire a îndatoririlor de partid și se pare că vreme îndelungată nu a fost supus unui proces. Relevant pentru politica regimului și maniera discreționară în care funcționa sistemul de justiție în perioada stalinistă este și faptul că, așa cum arată documentul păstrat la Farnesina, Legația italiană de la București se interesase în repetate rânduri de situația lui D'Ecclesis și fusese chiar alocată o sumă de 10.000 de lei pentru cheltuielile de judecată, însă avocata Olga Lăzărescu, căreia i se încredințase apărarea, a fost arestată la rândul ei¹⁹. Din memoriile lui Eraldo

¹⁶ Telespresso nr. 10793 din 6 septembrie 1954 în Arhiva istorico-diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe de la Roma (A.M.A.E.R), Fondul *Affari Politici 1950–1957, Romania 1955*, busta 1284.

¹⁷ În legătură cu figura acestuia, din memoriile lui Eraldo Pintori aflăm că funcționase în trecut și în cadrul Consulatului italian din Galați, iar după concediere rămăsese la Constanța cu soția, cetățean român, ocupându-se cu diverse activități comerciale și frecventând diferite societăți, în special ale pasionaților de vânătoare. În acest mod ar fi venit în contact cu persoane ostile regimului comunist și a fost arestat sub acuzația de a fi participat la o mișcare subversivă organizată la Constanța și denumită „Marea”. Suferind de insuficiență cardiacă, a îndurat cu greu privațiunile regimului concentraționar, trecând, până la Mărgineni, prin temnițele de la Constanța, Aiud, Jilava și Gherla. *Memorie di Eraldo Pintori*, p. 34.

¹⁸ Memoriile lui Pintori fac referire la Giacomelli ca la un transfug fără speranță, care încercase să se îndrepte spre Italia prin Iugoslavia, dar nu reușise și a fost capturat pe când se întorcea în România. Întrucât a avut de executat o pedeapsă inferioară celor 10 ani de închisoare, i s-a permis să lucreze în timpul detenției ca electrician, primind și o mică retribuție. A lucrat mai întâi la Canalul Dunăre-Marea Neagră, după aceea a fost transferat la Aiud și mai apoi la Mărgineni. În vara anului 1954 își ispășise deja pedeapsa și se pare că a fost luat de la Mărgineni fără a se mai ști nimic despre el. *Ibidem*, p. 33–34.

¹⁹ Raportul misiunii italiene de la București din 24 aprilie 1951 și telegrama expres din centrală din 28 iunie același an (doc. 1 din anexă).

Pintori rezultă că D'Ecclesis ar fi fost condamnat în 1948 la 10 ani de închisoare sub acuzația de spionaj. Datele nu concordă, întrucât într-o informare păstrată în arhiva M.A.E. italian și care este ulterioară datei de 24 iunie 1955 apare informația că D'Ecclesis a fost condamnat în România, „nu se știe bine pe ce motiv”, la 10 ani de temniță grea, iar într-o telegramă expres a Legației Italiei de la București către centrală cu caracter „foarte rezervat” din 27 august 1955 se precizează că acesta era „condamnat în urma unui proces regulat de «înaltă trădare», fiind militant al partidului comunist [muncitoresc] și totodată funcționar al serviciilor secrete române”, deci probabil un spion dublu. În plus, tot telegrama „rezervată” informa că acesta are de executat pedeapsa până în 1961, deci condamnarea sa se făcuse în contextul acțiunilor instrumentate împotriva italienilor în 1951²⁰.

În primele luni ale anului 1955, în condițiile propice relansării tratatelor pe problemele cele mai spinoase între statele aflate de o parte și de alta a Cortinei de Fier, Roma face repetate eforturi pentru a obține informații cât mai amănunțite asupra cetățenilor italieni încarcerați în România și se interesează totodată și de soarta altor cetățeni occidentali din închisorile regimului, urmărind cu interes abordările propuse de celelalte state. Externele italiene fuseseră informate de Legația Romei de la București încă din decembrie 1954 că Umberto Bellemo, arestat la 27 noiembrie 1949 și despre care Pintori relatează că în luna august 1954 se afla deja la închisoarea de la Pitești, a decedat în temniță. În continuare, reprezentanța Farnesinei din capitala României a făcut repetate întâmpinări pentru ca autoritățile comuniste să emită certificatul de deces (doc. 3 din anexă), iar în însemnările lui Pintori apare o amplă relatare a ultimelor suferințe ale prizonierului italian în închisorile regimului: refuzul tratamentului medical în timp util (injecțiile cu camfor și valeriană se obțineau cu greu, iar vizita medicală avea loc doar o dată pe săptămână) a dus la decesul deținutului. Acesta nu numai că a fost lăsat să zacă, cât era încă în viață, vreme de câteva zile, fără a i se administra medicația necesară, dar și după moarte corpului neînsuflit nu i-au fost date îngrijirile de cuviință, fiind înmormântat într-unul din cimitirele din Pitești complet dezbrăcat de haine și așezat doar între patru scânduri.

În vara anului 1955 M.A.E. de la Roma ridică și problema unui alt cetățean italian rezident în România și care avea legături de rudenie cu corpul diplomatic al Farnesinei: era vorba de Stefano Olivotto, născut la Câmpulung-Muscel, arestat la 2 iunie 1952 din motive necunoscute – Pintori reține că ar fi vorba de spionaj industrial, întrucât acesta deținea acolo o fabrică de perii – în timp ce se pregătea de repatriere împreună cu întreaga familie. Olivotto era cumnatul unui funcționar consular italian de la București, Altieri Zanvettor, ulterior în serviciu pe lângă Consulatul General al Italiei de la Amsterdam, și pentru el fuseseră făcute, fără succes, repetate întâmpinări din partea Legației Italiei din capitala României – la 28 august 1952, prin care diplomația italiană își exprima deschis „surpriza pentru o astfel de situație, de altfel în contrast cu legile Republicii Populare Române care

²⁰ V. Turcuș, Ș. Turcuș, *Între cultură, șantaj și spionaj*, p. 268.

garantează libertatea personală”²¹, la 6 noiembrie, 30 decembrie același an și în data de 10 iulie 1953 –, acesta nefiind în cele din urmă înprocesuat și dându-i-se doar o pedeapsă administrativă cu privire de libertate de doi ani, executată în închisorile de la Jilava și apoi de la Mărgineni, unde a lucrat la fabrica de mobilă. În iulie 1954 îi încetase pedeapsa, însă familia nu a mai reușit să afle nimic despre el pentru că nu se întorsese la domiciliu. Legația italiană a continuat să se intereseze de Olivotto și în 1955, întrucât se pare că fusese luat de la Mărgineni și transportat către o destinație necunoscută²².

Vara anului 1955 reprezenta un moment propice tratatelor și acesta a fost resimțit și de cei șase cetățeni austrieci aflați în închisorile regimului (Franz Iosef Popper, atașat comercial al Legației Austriei la București, condamnat la închisoare pe viață, Anni Stibora, funcționară a aceleiași Legații, cu o pedeapsă de 20 de ani de executat, Hans Wuhner, marinar care servise pe un remorcher pe Dunăre, condamnat la temniță pe viață, Walter Keihz, comandant secund al unei nave-remorcă dunăreană, condamnat la 25 de ani de închisoare, Herbert Kaiser, tot marinar, dar în flota comercială dunăreană, cu o pedeapsă de 5 ani de ispășit, și Latzi Stoicovici, condamnat la 10 ani)²³. Guvernul austriac făcuse numeroase întâmpinări pentru eliberarea acestora –, așa cum rezultă dintr-un raport al ministrului Italiei la București datat 12 iulie 1955, pe baza informațiilor obținute de la șeful interimar al reprezentanței politice a Austriei la București, Kuenzel –, însă autoritățile comuniste rămăseseră surde până în ultimul moment. Doar impulsul dat de succesul vizitei la Moscova a cancelarului Austriei, Julius Raab – care stabilise excelente raporturi cu U.R.S.S.-ul poststalinist și cu Molotov, și care s-a deplasat la 12 aprilie 1955 în capitala U.R.S.S. împreună cu ministrul de Externe, Leopold Figl, și cu secretarul de stat, Bruno Kreisky, pentru a negocia Tratatul de Stat, Austria declarându-și atunci neutralitatea – a determinat regimul de la București „să se adapteze pe neașteptate la noua politică sovietică față de Austria, promițând la rândul său o normalizare a raporturilor cu Viena”, aceasta doar pentru a sublinia „atitudinea clementă a U.R.S.S.-ului în chestiunea eliberării și restituirii deținuților civili austrieci” (doc 6. din anexă). Cei șase cetățeni au fost eliberați la începutul lunii iulie 1955, însă se aprecia – cel puțin la nivelul misiunii diplomatice austriece la București – că între Austria și România rămăseseră destule chestiuni nerezolvate, pornind de la bunurile austriece naționalizate și ajungând la problema cetățenilor cu dublă cetățenie, care complica situația vizelor de ieșire din România (fuseseră aprobate doar 27 din 200 de solicitări).

Tot la sfârșitul lunii iunie 1955 –, deci exact în preajma întâlnirii la vârf a celor Patru Mari de la Geneva, când spiritul de deschidere promovat atunci facilita tratativele pe problemele cele mai delicate de spionaj și deținere de cetățeni străini

²¹ Lista cu deținuții italieni din închisorile românești în A.M.A.E.R, Fondul *Affari Politici*, 1950–1957, *Romania 1955*, busta 1284.

²² *Memorie di Eraldo Pintori*, p. 35.

²³ Amintirii cetățeni austrieci se aflau întemnițați în 1954 la Mărgineni. *Ibidem*, p. 36.

–, ministrul Italiei la București a făcut două întâmpinări către directorul general al Afacerilor Politice de la București, Mircea Bălănescu, la 1 și la 24 ale lunii, deci încercând să preseze lucrurile, nu doar pentru D'Ecclesis și Olivotto, ci și pentru un alt cetățean italian aflat în închisorile regimului: era vorba de Luigi Franzolini, originar din Zara și fost șef de serviciu în cadrul Băncii Comerciale Italo-Române, arestat la 25 septembrie 1951 și condamnat la 5 ani de închisoare. Întrucât îi fusese redusă pedeapsa cu un an, acesta urma să fie pus în libertate în septembrie 1955, iar diplomația italiană dorea să obțină asigurări că eliberarea se va realiza efectiv. Așa cum indica o telegramă expres a misiunii italiene de la București către centrală din 27 august 1955, Franzolini fusese condamnat în urma unui „proces regulat pentru fapte care i-au fost imputate în timp ce ocupa posturi importante în partidul comunist și în administrația statală română”²⁴.

La nivelul „spionilor de negociat”, Italia era deci interesată să se intervină la București pentru trei cazuri (D'Ecclesis, Olivotto și Franzolini), iar reprezentanții Farnesinei în capitala României discutau confidențial și cu alți diplomați occidentali asupra problemei prizonierilor lor de la Pitești. Rezultă că un demers similar a fost făcut în vara anului 1955, în prejma Conferinței de la Geneva, și de către Franța, interesată în eliberarea celor 5 cetățeni francezi întemnițați la Pitești (era vorba de Louis Fontanier, funcționar al Legației franceze de la București, condamnat la 25 de ani de închisoare; Louis Bassy, ofițer al Legiunii de Onoare și fost președinte al coloniei franceze din capitala României, condamnat la 25 de ani; inginerul Boissé, fost director al Uzinei electrice de la Constanța, cu sentință de 20 de ani de temniță; inginerul Bakay, vice-director al Rafinăriei de petrol de la Pucioasa, condamnat la 10 ani și, nu în ultimul rând, Louis Hautè, tehnician șef la Filatura de la Jilava, cu pedeapsă de 15 ani)²⁵. Întrucât autoritățile de la București, așa cum am mai afirmat, înțelegeau să se conformeze doar cu greutate noului trend al politicii Moscovei, pentru că pierdeau o monedă importantă de schimb în negocierile de natură economică purtate cu statele occidentale și înțelegeau să o facă doar atunci când se punea problema că l-ar fi supărat iremediabil pe vecinul cel mare de la Răsărit, tratativele cu Franța –, o Franță care intenționa să își desecretizeze în manieră remarcabilă datele tehnologiilor militare de vârf în semn de deschidere la Geneva – pentru eliberarea „spionilor” săi din închisorile comuniste ajunseseră la un punct mort în ultimele zile ale lui iunie 1955, determinând reacția ultimativă a Parisului –, neașteptată și neprevăzută întrucât Quai d'Orsay-ul nu își prevenise nici măcar ministrul de la București despre decizie – de a suspenda exporturile

²⁴ V. Turcuș, Ș. Turcuș, *Între cultură, șantaj și spionaj*, p. 268.

²⁵ Toți cetățenii francezi amintiți au fost închiși anterior la Mărgineni, unde mai fuseseră întemnițați și alte trei persoane legate de procesul împotriva diplomaților francezi: funcționarul Legației franceze, Alexandre Piccolot, condamnat pe viață, dar care era deja eliberat din decembrie 1954 (probabil făcuse obiectul unor tratative separate între cele două guverne, similar cazului Pintori); inginerul Georges Delagmes, director al Societății Petroliere „Colombia” din București, condamnat la 20 de ani, decedat la Mărgineni în 1954, și românul Marin Cruceru, șofer al Legației franceze din București, cu o pedeapsă de 25 de ani. *Memorie di Eraldo Pintori*, p. 35–36.

franceze către România. Hotărârea părții franceze a fost anunțată, în mod premeditat, exact în momentul în care Externele române îl înștiințau pe ministrul Pierre Francfort²⁶, reprezentantul Franței la București, că în următoarele zile va fi primit de Gheorghe Gheorghiu-Dej pentru a discuta chestiunea cetățenilor francezi întemnițați la Pitești (doc. 2 din anexă). Aplombul cu care trata Franța problema deținuților săi din închisorile românești și egalul explicit pus de Paris între eliberarea celor 5 cetățeni francezi și funcționarea normală a raporturilor comerciale dintre cele două țări au iritat la culme Bucureștiul (chiar Francfort era de părere că măsura cu privire la comerț ar fi trebuit luată fie cu mult înainte, pentru a forța lucrurile și a obține eliberarea deținuților, fie după un eventual rezultat negativ al întrevederii sale cu Dej) și autoritățile comuniste au răspuns printr-un comunicat la fel de dur, imputând guvernului francez că solicita „un gest de bunăvoință din partea României – grațierea unor spioni condamnați”, în timp ce el însuși „își trimitea reprezentanții oficiali la manifestări organizate împotriva Republicii Populare Române de elemente fasciste române rezidente în Franța” (referindu-se probabil la prezența și discursul ținut de vicepreședintele Consiliului Republicii Franceze, Ernest Pezet, consilier al Republicii pentru francezii de peste hotare, în anii 1951–55 vicepreședinte al Comisiei de Afaceri Externe a Senatului, la o reuniune a emigranților români desfășurată la Institutul Universitar Român din Paris de 10 mai, ziua monarhiei române și fosta sărbătoare națională înainte de 1948).

Escaladarea tensiunilor pe tema afacerilor de spionaj dintre România și Franța a determinat pentru prima dată autoritățile comuniste de la București să facă o referire – chiar dacă vagă – la legătura dintre deținuții francezi din închisorile regimului și activitatea refugiaților români din Franța, pe care Bucureștiul spera să o controleze indirect exercitând presiuni asupra guvernului francez tocmai servindu-se de „ostatecii” acestuia din România (doc. 2 din anexă). Portița dialogului în chestiunea cetățenilor francezi a rămas însă deschisă – așa i-a sugerat lui Francfort ministrul de Externe român, Simion Bughici –, și aceasta nu ca o consecință a deciziei franceze de a suspenda exporturile, ci mai mult pentru a nu tulbura atmosfera pe care U.R.S.S.-ul o crea în jurul relațiilor sale cu Franța în vederea Conferinței celor Patru Mari. Eliberarea celor cinci cetățeni francezi a survenit la începutul lunii august 1955 tocmai mulțumită conjuncturii internaționale favorabile creată de Conferința de la Geneva. În ultimele zile ale lunii iulie 1955 reprezentanții diplomatici ai puterilor occidentale la București aflaseră că guvernul român și-a afirmat la rândul său discret și confidențial deschiderea, pregătind cu ocazia sărbătorii naționale de la 23 august un act de amnistie pentru deținuții politici și spera fiecare că amintitul decret va putea fi extins și asupra cetățenilor săi. Ca să se asigure că autoritățile române îi vor elibera pe italieni, guvernul din Peninsula pune pe tapet un nou caz de spionaj, pentru a avea la rândul său o

²⁶ Diplomatul Pierre Francfort, consul al Franței la Shanghai în 1937, a funcționat la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial (1944–1945) ca prim-secretar al Ambasadei Franței în Marea Britanie.

monedă de schimb: este vorba de cel în care a fost implicat atașatul de presă de la Ambasada României pe lângă Quirinale, Teodor Verche, acuzat de spionaj militar. O informare a Farnesinei din 23 iulie 1955 arată că trei jurnaliști și fotoreporteri italieni, Massimo Eustelio Andreatini, Romeo Valente și Aliği Cecchi, în precedență condamnați pentru delikte de drept comun, au fost puși, cu începere de la 20 iulie 1955, la dispoziția autorităților judiciare italiene, pentru că mărturisiseră că i-au furnizat lui Verche informații militare culese din diferite localități italiene de importanță militară, pentru care au perceput de la acesta în repetate rânduri sume importante²⁷. Și exact în aceleași zile, mai precis la 22 iulie 1955, M.A.E. de la Roma pregătește un memoriu, înmănat la 2 august șefului Legației României de acolo, ministrul Olteanu, prin care solicita guvernului de la București ca proxima amnistie a pedepselor să fie aplicată și celor trei cetățeni italieni (doc. 3 din anexă). În plus, pentru a se asigura de succesul demersului, autoritățile italiene reactivează două afaceri mai vechi de spionaj, Dobre și Măgura, lipsite de obiectul lor central, întrucât cei doi imputați erau deja în România, însă procesele lor își urmau cursul specific, propaganda legată de acestea, deloc favorabilă României în contextul deschiderii din momentul respectiv, reprezentând un motiv în plus de sensibilizare a Bucureștiului. Pentru a se vedea cât de strâns s-au purtat negocierile, este sugestiv de menționat că autoritățile comuniste au impus două condiții foarte clare pentru eliberarea italienilor, pe care ministrul Olteanu le-a transmis Farnesinei: în primul rând ca, în cazul eliberării cetățenilor italieni, aceștia să se abțină de la a da interviuri și declarații asupra perioadei de detenție; iar în al doilea rând, procesele de spionaj intentate cetățenilor italieni Andreatini, Valente și Cecchi și în care erau implicați – în contumacie – românii Măgura, Dobre și, mai recent, Verche (despre acesta din urmă un document ulterior, din 12 martie 1957, conține informația că urmărirea penală nici nu a putut fi începută în cazul său, întrucât beneficia de imunitate diplomatică, așa că judecătorul de instrucție de la Tribunalul din Roma îl va achita la 13 februarie 1957, în timp ce pe ceilalți trei italieni i-a trimis în fața curții cu jurați pentru continuarea procedurii judiciare)²⁸ să se desfășoare cu ușile închise.

Presiunile pe care Externele italiene încercau să le facă la București pentru eliberarea conaționalilor din închisorile regimului, profitând de momentul de relativă deschidere, au fost stimulate de evoluția favorabilă pe care a înregistrat-o ulterior chestiunea francezilor încarcerați. În timp ce, în ultimele zile ale lunii iulie 1955, Bughici răspundea tatonărilor ministrului Italiei la București, Francesco Lo Faro, în problema italienilor întemnițați, că amintita „chestiune se afla în studiu”, Franța reușise să obțină de la autoritățile române, așa cum relatează la 28 iulie 1955 însărcinatul cu afaceri al Parisului la București ministrului Lo Faro, promisiunea ca în decretul de grațiere a deținuților politici aflat în pregătire să fie incluși și

²⁷ Detalii la V. Turcuș, A.I. Heltianu, *Un caz inedit de spionaj românesc în Italia (1955–1957). Teodor Verche, atașatul de presă de la Ambasada României pe lângă Quirinale*, „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, Series Historica, 2014, tom LIII, p. 283–299.

²⁸ *Ibidem*, p. 296–298; V. Turcuș, Ș. Turcuș, *Între cultură, șantaj și spionaj*, p. 271.

cetățenii francezi, dacă guvernul de la Paris va revoca cu începere de la 1 august decizia de suspendare a exporturilor către România (doc. 4 din anexă). În consecință, Quai d'Orsay-ul a satisfăcut solicitarea și în urma unui acord româno-francez deținuții au fost eliberați la începutul lunii august (doc. 5 din anexă). La 9 august 1955 Lo Faro informa Roma că a obținut prin mijlocirea însărcinatului cu afaceri francez o întrevvedere cu unul dintre cei eliberați, inginerul Boisset [Boissé], de la care a aflat că în închisoarea de la Pitești se mai aflau atunci doar D'Ecclesis și Franzolini, în condiții bune de sănătate, în timp ce era confirmat decesul lui Bellemo din luna septembrie 1954, iar despre Olivotto nu se știa nimic, probabil nu se mai afla la Pitești.

Negocierile pentru eliberarea celor trei italieni s-au purtat în ritm alert în ultima săptămână a lunii august 1955 și autoritățile comuniste au încercat să pluseze, solicitând Italiei de-a dreptul suspendarea proceselor Măgura și Dobre, pe rol la tribunalele din Milano și Roma, nu doar desfășurarea acestora cu ușile închise. Printr-o telegramă secretizată din 21 august 1955, Lo Faro anunța centrala că în urma discuției avute la București cu directorul general al Afacerilor politice din Externele române, Bălănescu, guvernul comunist cerea în schimbul eliberării cetățenilor italieni suspendarea amintitelor practici judiciare, adăugând că el a explicat Bucureștiului că în Italia nu puteau avea loc imixțiuni de tipul solicitat în sistemul de justiție. Totuși, ținându-se cont de importanța problemei eliberării prizonierilor, Lo Faro a indicat Externelor italiene că ar fi utilă garantarea desfășurării proceselor cu ușile închise. Așa cum reiese din telegrama respectivă, se pare că guvernul italian plusase la rândul său, după modelul francez, întrucât Bălănescu i s-a plâns de „piedicile puse exporturilor italiene către România”, primind în schimb de la Lo Faro asigurarea că „eliberând terenul de reziduurile trecutului, relațiile dintre cele două țări vor deveni avantajoase și în sectorul comercial”²⁹. La 26 august M.A.E. italian a făcut demersuri pe lângă ministrul Justiției din Italia pentru ca acesta să supună atenției președinților tribunalelor din Roma și Milano solicitarea desfășurării proceselor Măgura și Dobre „în formă discretă și cu porțile închise”³⁰. În ziua următoare, în data de 27 august, la București avea loc o nouă întrevvedere Bălănescu-Lo Faro prin care partea română era înștiințată că maximumul bunăvoinței italiene era garantarea desfășurării proceselor cu ușile închise, sugerându-se, în ipoteza unei eventuale condamnări în cazurile Măgura-Dobre, că putea fi luat în considerare un eventual decret de grațiere³¹. Că negocierile erau purtate la sânge și se încerca de ambele părți obținerea unui câștig cât mai important este dovedit tot de telegrama expres din 27 august pe care Lo Faro o trimitea Farnesinei asupra întâlnirii cu Bălănescu. Dacă în cazul Măgura autoritățile de la București erau dispuse să accepte soluția italiană, în afacerea Dobre, pe care Bălănescu o eticheta drept „«creată» în legătură

²⁹ Telegrama nr. 13308 din 21 august 1955 a Legației Italiei la București către M.A.E. de la Roma în A.M.A.E.R, Fondul *Affari Politici, 1950–1957, Romania 1955*, busta 1284.

³⁰ Întâmpinarea lui Carlo Alberto Straneo către Luigi Bianchi d'Espinosa, consilier al Curții de Casație, din 26 august 1955, în A.M.A.E.R, Fondul *Affari Politici, 1950–1957, Romania 1955*, busta 1284.

³¹ V. Turcuș, Ș. Turcuș, *Între cultură, șantaj și spionaj*, p. 267.

cu afacerea Pintori”, se plasa în momentul respectiv, solicitându-se ca aceasta să fie lichidată fără deschiderea procedurii penale (fiind șofer, pentru fostul funcționar al Legației române nu putea fi luată în considerare imunitatea diplomatică). Între timp însă, tocmai ca „semn de bunăvoință”, autoritățile române l-au eliberat pe Stefano Olivotto, care s-a întors în familie la Câmpulung, fiindu-i însă „recomandat” să nu se prezinte încă la Legație (probabil pentru că nu avea un aspect prea plăcut după perioada de detenție). După cum explica Lo Faro Farnesinei la 27 august 1955, dacă Franzolini urma să fie eliberat în luna septembrie, în cazul D’Ecclesis lucrurile erau ceva mai complicate și, în situația în care României nu i-ar fi fost dată satisfacție în afacerea Dobre, pentru D’Ecclesis se putea doar înainta o cerere de grațiere. Între timp, conchidea Lo Faro, în România sărbătoarea de 23 august trecuse fără ca autoritățile să dea curs decretului care prevedea o masivă grațiere a deținuților politici, în timp ce Externele românești dădeau semnale că „grațierile pot fi acordate în orice moment”, sugerând astfel că regimul comunist înțelegea să își păstreze, chiar în contextul internațional al amintitei destinderi fără precedent de la declanșarea Războiului Rece, întotdeauna un ultim as în mânecă.

Dovadă a amintitei destinderi stă și un comunicat intern al Farnesinei din 29 august 1955 referitor la memoriul pe care Aleksandr Bogomolov, ambasadorul sovietic la Roma³², l-a prezentat la 5 august președintelui Republicii Italiene, Giovanni Gronchi, prin care guvernul sovietic transmitea că îl însărcinase pe Bogomolov să examineze cu președintele și cu guvernul italian „problemele fundamentale ale relațiilor italo-sovietice în vederea găsirii unei căi pentru normalizarea lor pe baze ample”, arătându-se deschis spre o analiză care să aducă în discuție nu doar problemele rămase încă nerezolvate între cele două țări, ci și alte chestiuni care ar interesa Italia, probleme care erau circumscrise Tratatului de pace. În plus, nu întâmplător, ca un semn de bunăvoință din partea sovieticilor, un alt italian deținut în U.R.S.S. din 1945, Giuseppe Pibernik, a fost eliberat la sfârșitul lunii august 1955 (motivul oficial era acela al încheierii executării pedepsei, însă contextul politic a fost cel hotărâtor și în acest caz)³³.

La sfârșitul lunii noiembrie 1955, un raport intern al Farnesinei către Legația sa din România indica faptul că cetățenii italieni eliberați de acolo (Pintori,

³² Aleksandr Bogomolov a funcționat din 1937 la Ambasada U.R.S.S. din Paris în calitate de consilier, iar în 1940 a fost numit ambasador pe lângă guvernul francez. În 1941 era ambasador la Londra, dar a revenit în 1943 pentru a reprezenta U.R.S.S.-ul pe lângă Comitetul de eliberare francez de la Alger. În 1944 a devenit atașat politic la Comandamentul militar aliat din Italia. Cariera sa ascendentă în Externele de la Moscova a fost marcată de însărcinări precum cea de adjunct al șefului delegației sovietice la Conferința de Pace din 1946, de vice-ministru al Afacerilor Externe sau de ambasador la Praga (din 1951). A funcționat ca ambasador la Roma din 19 februarie 1954 până la 24 martie 1957. *Giorgio La Pira e la Russia*, a cura di Marcello Garzaniti e Lucia Tonini, introduzione di Giulio Conticelli, Firenze, Giunti, 2005, p. 136.

³³ A.M.A.E.R, Fondul *Affari Politici, 1950–1957, Romania 1955*, busta 1284. Pe temă vezi Lucio Barbetta, *L’Italia ed i primi passi della politica di distensione dell’Unione Sovietica (1955–1956)*, “Processi Storici e Politiche di Pace. Historical Processes and Peace Politics”, Roma, 2007, nr. 4, p. 111–148.

Franzolini și Olivotto) nu au dat declarații – nici în public, nici în privat – despre regimul la care au fost supuși în închisorile românești, Externele de la Roma solicitând totodată reprezentanței sale de la București să insiste în demersurile ei pentru a grația restul de pedeapsă pe care îl mai avea de executat D'Ecclesius³⁴.

Evoluțiile în ceea ce privește destinul cetățenilor occidentali din închisorile regimului comunist din R.P.R. după 1955 ne indică însă faptul că fusese depășită epoca jocului spectaculos al demascărilor reciproce în privința afacerilor de spionaj, iar spiritul desecretizărilor promovat la Geneva a fost resimțit și în raporturile dintre România și statele aflate de cealaltă parte a Cortinei de Fier.

ANEXĂ³⁵

1.

LEGAZIONE D'ITALIA
BUCAREST

(copie tre) – **RISERVATO** –

Telespresso N. 1162/612

Indirizzo: MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
DIR. GEN. AFF. POLITICI – Uff. II –

= ROMA =

Bucarest, 13 settembre 1954

OGGETTO: ROMANIA: Arresto connazionali.
(Riferimento):

Facendo riferimento ai nomi di quattro italiani indicati in un elenco consegnatomi dal reggente dell'Ufficio II –A.P., allego le relative notizie in possesso di questa Cancelleria Consolare.

Taluni precedenti che risalgono al 1949/50 debbono trovarsi presso l'archivio della D.G.Em. Uff. VIII di codesto Ministero.

Al. Calisse [Alberto Calisse, olografo]

All. 1./

(CONFIDENZIALE)

1) – **PINTORI Eraldo**: Caso ben noto a codesto Ministero

2) – **GIACOMELLI Fortunato**: fu Celeste e di Manda Battaglioni, nato a Turcoaia-Dulce (Romania) il 27/2/1930, residente a Brașov. Arrestato nell'aprile 1949 sotto l'imputazione di aver varcato la frontiera romeno-jugoslava e rientrato sempre clandestinamente dopo sei mesi. Condannato a cinque anni di reclusione. È stato chiesto a queste Autorità se sia oggi in libertà e ove si trovi.

3) – **BELLEMO Umberto**: fu Vittorio e di Elvira Neponelli, nato a Sulina (Romania) il 19/11/1894. Residente a Constanza, fratello dell'impiegato locale Ezio Bellemo, attualmente in servizio presso il V. Consolato di Agen. Arrestato nel novembre 1949 per "attività fascista e sovversiva", condannato a otto anni di reclusione dal Tribunale Militare di Constanza.

4) – **D'ECCLESIS Luigi**: fu Luigi e di Maria Stoica. Nato a Bucarest il 2/10/1927. Avrebbe partecipato alla guerra contro la Germania, ottenendo anche una decorazione sovietica e sarebbe stato iscritto al P.C. Romeno. Arrestato il 28/2/1949 sotto l'imputazione – a quanto sembra – di essersi

³⁴ V. Turcuș, A. I. Heltianu, *Un caz inedit*, p. 297.

³⁵ Documentele se păstrează la Arhiva Istoric-Diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe de la Roma (A.M.A.E.R), Fondul *Affari Politici, 1950–1957, Romania 1954*, pacco 1248, nepaginat; *Romania 1955*, busta 1284, nepaginat.

dimostrato poco assiduo nelle attività di partito e di aver criticato il regime. Nonostante il lungo tempo trascorso, il D'Ecclesis non sarebbe stato ancora sottoposto a giudizio. (ved. rapporto questa Legazione n°. 01135/185 del 24/4/51 e telespr. Min.le n°. 19665 del 28/6/51, col quale veniva autorizzata la concessione di un sussidio straordinario di Lei 10.000 per le spese di patrocinio legale). L'avv. Olga Lazarescu, alla quale era stata affidata la difesa, è stata successivamente arrestata anch'essa.

Numerosi sono stati gli interventi della Legazione a favore dei detenuti, per ottenerne la scarcerazione ed il rimpatrio e occasionalmente l'invio di indumenti e generi di conforto.

2.

LEGAZIONE D'ITALIA
Telespresso N. 781/437

SEGRETO

(In triplice esemplare) BUCAREST

Indirizzo: MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI = ROMA =

Bucarest, 30 giugno 1955

OGGETTO: ROMANIA : Francia. Cittadini francesi prigionieri a Pitesti.
[trasmesso a Parigi col. n° 1088 vedi pos: Romania/Francia con nstr. 19.7.55]
(Riferimento): Telespresso ministeriale Segr.Pol. n° 933 del 21/6/1955 e mio telespresso n° 766/429 del 28/6/1955

Nel corso di una conversazione confidenziale, questo Ministro di Francia mi ha confermato che la sospensione delle esportazioni francesi verso la Romania è stata decisa e annunciata a Parigi senza che egli ne fosse presentito, e quando anzi questo Ministero degli Affari Esteri gli aveva comunicato che nei prossimi giorni sarebbe stato ricevuto dal Presidente del Consiglio Gheorghiu-Dej proprio per trattare la questione dei cittadini francesi prigionieri a Pitesti.

Il Sig. Francfort non ha esitato a criticare con me sia l'intempestività della decisione del suo Governo (che, secondo lui, avrebbe dovuto essere presa o molto tempo prima o dopo un esito negativo del suo colloquio con Gheorghiu-Dej), sia i termini del comunicato del Quai d'Orsay che stabiliscono un collegamento troppo esplicito fra la liberazione dei 5 cittadini francesi e i rapporti commerciali fra i due Paesi.

Come ho riferito, nel comunicato romeno sull'incidente si fa carico alle Autorità francesi di sollecitare un "gesto di buona volontà romena – il condono di spie condannate" mentre esse "si fanno rappresentare da personalità ufficiali in manifestazioni organizzate contro la Repubblica Popolare Romena da elementi fascisti romeni residenti in Francia"; alludendosi con ciò, a quanto pare, a un discorso tenuto dal Vice presidente del Consiglio della Repubblica, Sig. Pezet, ad una riunione di emigrati tenuta il 10 maggio u.s. all'Istituto universitario romeno a Parigi.

Commentando tali circostanze, il Ministro di Francia mi ha detto che per la prima volta il Governo romeno accennava sia pure in forma vaga ad una relazione fra questione dei prigionieri francesi ed attività dei rifugiati romeni in Francia, ma che egli aveva già da tempo avvertito Parigi che, nell'idea di questo Governo, i 5 cittadini francesi servivano né più né meno che come ostaggi per poter esercitare una certa pressione sul Governo francese nella questione dell'attività dei fuorusciti romeni.

Il Sig. Francfort mi ha infine detto che, dopo la pubblicazione dei due comunicati, si era casualmente incontrato col Ministro degli Affari Esteri Sig. Bughici, il quale aveva con lui rilevato che "per fortuna" nei due documenti si esprimeva il "rincrescimento" per l'accaduto. Ciò fa supporre a Francfort che da parte romena si voglia lasciare aperta la porta ad un componimento dell'incidente, soprattutto per non turbare la particolare atmosfera che l'URSS va creando attorno alle relazioni con la Francia in vista della Conferenza dei Quattro Grandi. Egli ritiene anzi che, se si arriverà presto alla liberazione dei 5 cittadini francesi, si dovrà esserne più grati alla congiuntura Conferenza di Ginevra che non alla precipitata misura della sospensione del traffico commerciale verso la Romania.

Lo Faro [olografo]

3.

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI

PRO-MEMORIA

Si trovano tuttora detenuti in Romania i seguenti cittadini italiani:

1) OLIVOTTO Stefano, fu Nicola, nato a Campolung-Muscel (Romania), arrestato per motivi sconosciuti il 2 giugno 1952 mentre era in procinto di rimpatriare insieme alla famiglia;

2) D'ECCLESIS Luigi, fu Luigi;

3) FRANZOLINI Luigi, fu Giovanni;

4) BELLEMO Umberto, fu Vittorio.

La Legazione d'Italia ha già da tempo ripetutamente interessato il Ministero degli Affari Esteri della R.P. Romena, al fine di conoscere la situazione dei predetti, in ordine ai motivi della loro detenzione ed alla durata della pena loro inflitta senza ottenere notizie concrete.

Per quanto riguarda il Bellemo, secondo notizie pervenute al Ministero, egli sarebbe recentemente deceduto.

Il Ministero degli Affari Esteri ha l'onore di pregare la Legazione di Romania di interessare il proprio Ministero degli Esteri, perchè voglia compiacersi di intervenire presso le competenti Autorità romene perchè forniscano ogni dato utile circa la situazione dei predetti italiani, ed in particolare per quanto riguarda il Bellemo, fornendo – ove risulti effettivamente deceduto – l'atto di morte.

Il Ministero d'altra parte nutre fiducia che il recente provvedimento di amnistia adottato dal Governo romeno possa essere applicato anche ai predetti cittadini italiani, e resta in attesa di cortesi notizie al riguardo.

Roma, 22 Luglio 1955

4.

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI

TELEGRAMMA IN ARRIVO N. 12066

Ricevuto da Del Castello

Decifrato da Toro-Maida

Provenienza ITALDIPL

b Il revisore

D'Amico

BUCAREST..., li 28/7/55... ore 10.56

Roma, li ...id..... ore 15

Assegnazione POL.=

Visione OGGETTO SEGRETO

Testo 50 – Mio telesspresso 444 del giugno scorso.

Conversando di prospettive di distensione fra Occidente ed Oriente, questo Ministro degli Esteri, avendogli io ricordato la liberazione dei nostri connazionali detenuti, mi ha detto giorni fa che la "questione era allo studio" lasciando intendere che si preparava qualche cosa di nuovo.

Questo Incaricato d'Affari di Francia mi ha confidato stamane di essere stato informato in questo Ministero degli Esteri che il Governo romeno preparerebbe – in occasione della festa nazionale del 23 agosto – un provvedimento di grazia per detenuti politici e che sarebbe disposto a comprendervi i detenuti francesi se il Governo di Parigi revocasse a partire dal 1° agosto la nota sospensione delle esportazioni verso la Romania (per ultimo mio telesspresso 437 del 30). Aggiungeva che con ogni probabilità il Quai d'Orsay aderirà alla richiesta.

Mi permetto di suggerire che il progettato passo presso codesto Ministro di Romania sia effettuato subito e poggiato su motivi generali di distensione astenendosi per il momento da ogni argomento pur legittimo che dia spunto a discussioni.

Pregherei tenermi informato telegraficamente.

LO FARO

LEGAZIONE D'ITALIA
BUCAREST
RISERVATO

5.
[DIREZ. GEN. AFFARI POLITICI. SEGRETERIA
REGISTRATO IL 16 AGO. 1955]

Telespresso N. 951/552

Indirizzo: MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI – ROMA –

Bucarest, 9 agosto 1955

OGGETTO: Italiani nelle carceri romene
(Riferimento):

In relazione con quanto riferisco col telespresso n. 945/546 di pari data sull'accordo romeno-francese per la liberazione dei detenuti francesi, onoromi informare che, aderendo ad una mia richiesta, questo Incaricato d'Affari di Francia ha cortesemente procurato al 1° Segretario di questa Legazione un incontro con. l'Ing. Boisset che é uno dei liberati.

Abbiamo così potuto sapere che nelle prigioni di Pitesti si trovano tuttora i connazionali D'Ecclesis e Franzolini entrambi in buona salute, mentre sembra confermato il decesso del connazionale Bellemo avvenuto nel settembre dello scorso anno. Sull'altro detenuto italiano, Stefano Olivotto, non si sono potute avere notizie di alcun genere; pare, comunque, che egli non si trovi nelle carceri di Pitesti.

Lo Faro [olografo]

6.

Ministero degli Affari Esteri

TELESPRESSO N. 14/9245/6

Indirizzato a

D.G.A.P. UFF. IV° **Ambasciata d'Italia:**
RISERVATO

MOSCA – 1) VIENNA –

1) D.G. AFFARI POLITICI UFF. I° **SEDE**

Posizione Roma, addi 12 – 8 – 1955

Oggetto: **Romania – Austria: liberazione cittadini austriaci.**

Riferimento: 1) Tp. ministeriale n. 14/7202/C del 23 giugno u.s.

(Testo) Per opportuna conoscenza, si ha il pregio di trascrivere di seguito quanto ha riferito, circa l'argomento in oggetto, il Ministro d'Italia in Bucarest con rapporto n. 822/468 del 12 luglio u.s.:

“Da notizie avute in via confidenziale dal Signor Kuenzel, capo interino di questa «Rappresentanza politica» di Austria, risulta che le Autorità romene si sono decise a liberare i detenuti austriaci a seguito di un passo fatto dal Governo di Vienna al ritorno di Raab dal viaggio a Mosca per sottolineare il clemente atteggiamento dell'URSS nella questione della liberazione e restituzione dei detenuti civili austriaci. In altri termini, il Governo romeno, che era rimasto sordo ai replicati passi austriaci, si é improvvisamente adeguato alla nuova politica sovietica verso l'Austria ripromettendosi anch'esso una normalizzazione di rapporti con Vienna.

Graziati e rimpatriati giorni fa i sei prigionieri – di cui uno condannato all'ergastolo e gli altri a pene variabili tra i 30 e i 7 anni di carcere – il Signor Kuenzel non ritiene che altri cittadini austriaci siano detenuti nelle prigioni romene. Egli sta comunque effettuando indagini per l'accertamento dello stato di cittadinanza di alcuni detenuti, che avrebbero affermato di essere cittadini austriaci.

La soluzione di questa questione ha portato un certo miglioramento nei rapporti austro-romeni. Restano tuttora aperti altri problemi (beni austriaci nazionalizzati; cittadini con doppia cittadinanza, problema questo che complica quello dei visti d'uscita dalla Romania: ne sono stati concessi 27 su circa 200 domande) che questa Rappresentanza d'Austria spera di poter discutere in più favorevoli condizioni nell'attuale atmosfera di «coesistenza e distensione».

Il Signor Kuenzel non ha confermato informazioni che circolano in questi ambienti diplomatici circa l'imminente nomina di un Ministro d'Austria in Bucarest; egli anzi, ha detto di essersi espresso col suo Governo in senso contrario ad una ripresa di regolari rapporti diplomatici con la Romania prima di una definizione delle questioni ancora aperte, e di avere fondati motivi per ritenere che a Vienna si condivideva il suo punto di vista”.

PER IL MINISTRO

(F.to Federico Pescatori)³⁶

³⁶ Federico Pescatori, diplomat italian. În perioada în care Dino Grandi a condus Ministerul Afacerilor Străine al Italiei era vice-consul la Zürich (în 1930, din însărcinarea consulului general al Italiei la Zürich, Vittorio Bianchi, a perfectat acordul de achiziționare a terenului pentru Casa d'Italia din localitate). În anii ministeriatului lui Ciano a funcționat în calitate de consul la Afaceri Interne în cadrul Direcției Generale pentru Personal (ocupa amintita poziție diplomatică în 1941). Cu ocazia manifestărilor pentru Anno Santo 1950, la 31 octombrie 1948, a fost numit ca reprezentant al Ministerului de Externe italian în Comitetul interministerial pentru anul Jubileului. În 1955, deci tocmai în anul summit-ului și al primei Conferințe de la Geneva, a ocupat funcția deosebit de importantă de consul general al Italiei la Geneva, misiunea în Elveția fiind una dintre cele mai delicate din cauza problemelor și disputelor legate de emigrația italiană, care a avut un aflus masiv în anii postbelici în țara cantoanelor, fiind în mare măsură „roșie” și stimulând astfel teama Bernei față de expansiunea comunistă, precum și din cauza chestiunii iredentiste în Canton Ticino, profilată îndeosebi în anii fascismului (de reținut că atunci enclava italiană din Canton Ticino, Campione – veche posesiune a arhiepiscopatului de Milano și care a fost păstrată de Abația Sant'Ambrogio și după 1512, anul în care papa Iuliu al II-lea a transferat elvețienilor dreptul de proprietate al regiunii Ticino ca mulțumire pentru susținerea acordată în Războiul Ligii Sfinte – a primit de la Mussolini numele de Campione d'Italia pentru a exacerba caracterul italian al zonei). Pescatori a avut amintita misiune diplomatică doar în anul 1955. De la sfârșitul lunii noiembrie 1956 a ocupat funcția de consul general al Italiei la Zürich. Vezi Gianni Scipione Rossi, *Lo “Squalo” e le leggi razziali. Vita spericolata di Camillo Castiglioni*, Soveria Mannelli, Rubbettino Editore, 2017, cap. *Armi, benzina e fondi di caffè.*; Carlo Felice Casula, *L'Anno Santo del 1950. Il primo Giubileo mediatico*, în vol. *I Giubilei del XIX e XX secolo. Atti del Convegno di studio, Roma, 11–12 maggio 2000*, a cura di Gennaro Cassiani, Soveria Mannelli, Rubbettino Editore, 2004, p. 150; Mauro Cerutti, *Un secolo di emigrazione italiana in Svizzera (1870–1970), attraverso le fonti dell'Archivio federale*, “Etudes et Sources, Archives Fédérales Suisses”, Berne, 1994, no. 20, p. 70–76; Idem, *Le fonti dell'Archivio federale di Berna per lo studio dell'immigrazione italiana in Svizzera*, în vol. *L'emigrazione italiana 1870–1970: atti dei colloqui di Roma, 19–20 settembre 1989, 29–31 ottobre 1990, 28–30 ottobre 1991, 28–30 ottobre 1993*, Roma, Ministero per i Beni e le Attività Culturali, Direzione Generale per gli Archivi, 2002, vol. 1, p. 306–344.